

Bogurodzica jako pieśń ojczysta

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook 1](#)
- [Audiobook 2](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Marian Przedpełski, *Bogurodzica i inne pieśni polskie do końca XVIII wieku*, [w:] tegoż, *Biezuńskie Zeszyty Historyczne*, t. z.11, 1997, s. 5–11.
- Źródło: *Bogurodzica*.
- Źródło: Roman Mazurkiewicz, *Siedem pieczęci Bogurodzicy*, dostępny w internecie: http://staropolska.pl/sredniowiecze/poezja_religijna/bogurodzica/siedem.html.
- Źródło: Krzysztof Kamil Baczyński, *Modlitwa do Bogurodzicy*.
- Źródło: *Żale Matki Boskiej pod krzyżem*.
- Źródło: Marian Przedpełski, „*Bogurodzica*” i inne pieśni polskie do końca XVIII w., „*Biezuńskie Zeszyty Historyczne*” 1997, nr 11.
- Źródło: Stanisław Urbańczyk, „*Bogurodzica*”: problem czasu powstania i tła kulturowego, „*Pamiętnik Literacki: czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej*” 1978, nr 69/1, s. 68.

Bogurodzica jako pieśń ojczysta

Obraz przedstawiający Madonę z Dzieciątkiem autorstwa Barnaby da Modena, ok. 1370
Źródło: Sailko, Wikimedia Commons, licencja: CC BY 3.0.

Bogurodzica to jedna z najbardziej tajemniczych pieśni. O jej proveniencji, autorstwie i możliwych interpretacjach pisze się wiele. Jednym z najciekawszych aspektów dzieła jest jednak fakt, że w tradycji kulturowej stała się tzw. *carmen patrium*, czyli pieśnią ojczystą.

Jej funkcje modlitewne, duchowne, przesunęły się w stronę patriotycznych.

Bogurodzicę wykonywano przy okazji bitew oraz koronacji. Takie zastosowania świadczą o jej popularności i wzmagają niejednoznaczność wydźwięku tekstu.

Twoje cele

- Przeanalizujesz patriotyczny kontekst funkcjonowania *Bogurodzicy* w kulturze na przestrzeni epok.
- Wyjaśnisz, dlaczego *Bogurodzicę* nazwano pieśnią ojczystą.
- Omówisz znaczenie *Bogurodzicy* w kulturze na przestrzeni epok.

Przeczytaj

” *Bogurodzica*

Bogurodzica dziewica, Bogiem sławiena Maryja,
U twego syna Gospodzina Matko zwolena, Maryja!
Zyszczy nam, spuści nam.
Kyrieleison.

Twego dzieła Krzciciela, bożycze,
Usłysz głosy, napełń myśli człowiecze.
Słysz modlitwę, jaż nosimy,

A dać raczy, jegoż prosimy.
A na świecie zbożny pobyt,
Po żywocie rajski przebyt.
Kyrieleison.

Źródło: *Bogurodzica*.

Ikona Matki Bożej Częstochowskiej (XII–XIII w.)

Źródło: domena publiczna.

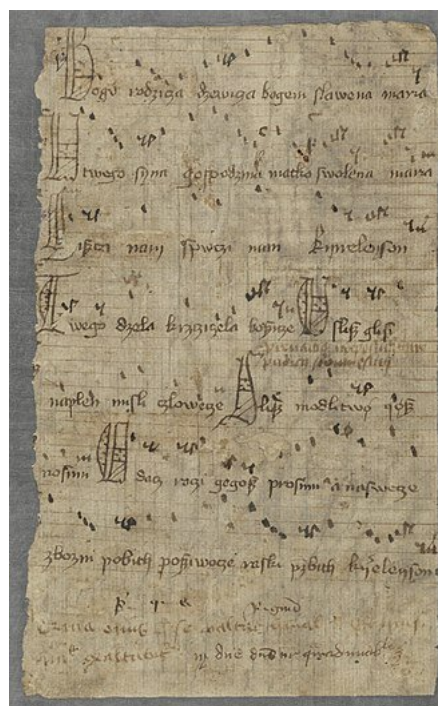
Kult maryjny w średniowieczu

Jednym z ważnych elementów średniowiecznej kultury był rozwijający się kult maryjny. *Bogurodzica* stanowi [teologiczny](#) jego wyraz. Pieśni religijne, do których możemy zaliczyć *Bogurodzicę*, były włączane w obrzędy a jednocześnie stanowiły wyraz doktryny religijnej. W średniowieczu popularna była idea pośrednictwa – wierni nie śmieli zwracać się wprost do Boga. Zamiast tego swe modły kierowali do świętych, prosząc o wstawiennictwo. W *Bogurodzicy* lud zwraca się w pierwszej kolejności do Matki Boskiej postrzeganej jako patronki i opiekunki.

Bogurodzica – pochodzenie i autorstwo pieśni

Bogurodzica to pieśń tajemnicza, o zagadkowym autorstwie i pochodzeniu. Interesująca jest zwłaszcza jej tradycja; to, w jaki sposób była wykorzystywana przez społeczeństwo, w jakich okolicznościach wykonywana i co miało to na celu.

W tradycji nazywa się ją [carmen patrium](#), czyli pieśnią ojczystą. Termin ten odnosi się do utworów średniowiecznych. To zresztą właśnie jej „ojczystość” staje się argumentem w sporze o pochodzenie *Bogurodzicy*. Wspomina o tym Stanisław Urbańczyk:

Bogurodzica, rękopis z roku 1407

Źródło: dostępny w internecie: Biblioteka Jagiellońska, domena publiczna.

” Stanisław Urbańczyk

"Bogurodzica": problem czasu powstania i tła kulturowego

Pod wpływem legendy o autorstwie św. Wojciecha nasuwa się przede wszystkim prowincjonalne Gniezno jako miejsce powstania

Bogurodzicy. Będąc pieśnią „krakowską”, „stołeczną” miałyby ułatwiony awans na *carmen patrium*. Ale faktem jest, że z samym początkiem XV w. Gniezno miało doskonałą, bliską oryginałowi kopię lub oryginał. Na nim się opiera tekst krakowski I, a raczej kcyński.

Źródło: Stanisław Urbańczyk, „Bogurodzica”: problem czasu powstania i tła kulturowego, „Pamiętnik Literacki: czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej” 1978, nr 69/1, s. 68.

Choć proveniencja tekstu jest religijna, związana z duchowością, szybko jej funkcje rozszerzyły się, zaczęła być bowiem wykonywana przed bitwami, stając się nie tylko rodzajem modlitwy, ale pieśni bojowej czy hymnu rycerskiego. Wykonywano ją również podczas koronacji, co przesunęło kontekst dzieła w sfery społeczne, a przede wszystkim – patriotyczne.

Słownik

carmen patrium

(łac. pieśń ojczysta) szczególny rodzaj pieśni patriotycznej jednoczącej naród, kształtujący świadomość narodową, pełniący funkcję hymnu narodowego. Wykonywana w czasie ważnych wydarzeń historycznych i uroczystości państwowych

Deesis

(gr. *déēsis* – modlitwa wstawiennicza, prośba) – sposób ukazywania w sztuce średniowiecza trzech osób: Chrystusa, Matki Bożej i Jana Chrzciciela. Centralną postacią przedstawienia jest Chrystus, miejsce po Jego prawej stronie zajmuje Maria, a po lewej – Jan Chrzciciel. Kompozycję wzbogacano czasem o postaci aniołów, świętych czy proroków, których sytuowano w dolnej części obrazu. Układ postaci ilustruje teologiczną ideę wstawiennictwa – wierni kierują swe błagania do Chrystusa za pośrednictwem Jego Matki oraz Jana Chrzciciela.

modlitwa

wypowiedź religijna, w której postać mówiąca zwraca się do Boga lub świętych; forma często stosowana w poezji religijnej

teologia

(gr. *theos* – bóg + *logos* – słowo, nauka) nauka o Bogu, jego naturze i relacji do świata i ludzi, odrębna dla każdej religii

Audiobook 1

Polecenie 1

Wyjaśnij, o czym świadczy fakt, że pieśń początkowo wykonywana w klasztorach, zaczęła być śpiewana przed bitwami i podczas koronacji.

Bogurodzica jako pieśń ojczysta

Bogurodzica [...] jest jednym z najśłynniejszych zabytków całej dawnej muzyki polskiej. [...] Początkowo śpiewana w klasztorach, stopniowo zyskuje sobie coraz większą popularność i wreszcie pod koniec XIV wieku urasta do rangi pieśni-hymnu rycerskiego. Ta prastara pieśń [...] była powszechnie znana przez kilka wieków i śpiewana nie tylko w świątyniach, ale i przez rycerstwo polskie przed bitwami – na pewno pod Grunwaldem (1410 r.), Wilkomierzem (1435 r.) i Warną (1440 r.). Bogurodzicę śpiewano też podczas koronacji Władysława III (późniejszego Warneńczyka). [...]

W anonimowej łacińskiej Kronice konfliktu Władysława, króla polskiego, z Krzyżakami w roku Pańskim 1410 czytamy: [...] [Gdy (Władysław) skończył, wszyscy zgodnie poczęli z płaczem śpiewać Bogurodzica i ruszyli do bitwy, wylawszy łzy, które sam król dobył z ich serc swymi słowami.]. U Jana Długosza [natomiast]: „Gdy wytrąbiono hasło bojowe, wszystkie wojsko królewskie zabrzmiało głośno pieśń ojczystą Bogurodzicę, a potem z podniesionymi kopiami pobiegło do bitwy”. [...]Należy jeszcze wspomnieć, że Długosz pod datą 1431 tak opowiada o zwycięstwie kmieci kujawskich nad pustoszącymi ich ziemie Krzyżakami inflanckimi w okolicy Nakła, na polu wsi Dopki nad rzeczką Wierszą: „A zaśpiewawszy ojczystą pieśń Bogurodzica, której brzmienie powtórzyły okoliczne lasy i pola, mała garstka z przeważną liczbą, bezbronni z uzbrojonym wojskiem, wieśniacy z rycerzami, tak mężnie i ochoczo wzięli się do rozprawy, iż mniemałbyś, że to starzy wysłużeńcy z młodym i niedoświadczonym żołnierzem, a nie gmin wiejski z rycerstwem wprawnym do boju toczyli walkę. Nastąpiła rzeź straszna, a gdy przednia straż nieprzyjacielska legła pod mieczem, pierzchnęli wszyscy inflanccy porzuciwszy obóz”.Pod datą 1435 opowiada Długosz o zwycięstwie Polaków pod Wilkomierzem nad wojskiem Swidrygiełły z rycerzy mieczowych i Czechów złożonym: „Rycerstwo polskie obyczajem przodków zagrzmiało pieśń Bogurodzica, a prześpiewawszy kilka pierwszych wierszy spotkało

się z nieprzyjacielem”. [...] Nie tylko bitwom, ale i innym ważnym dla kraju wydarzeniom towarzyszyła wówczas Bogurodzica. Kiedy na przykład w 1446 roku król Kazimierz Jagiellończyk odmawiał przyjęcia korony polskiej, zebrani magnaci, biskupi i szlachta obrali warunkowo królem księcia Bolesława Mazowieckiego. Wówczas to po akcie wyboru duchowieństwo odśpiewało *Te Deum Laudamus*, licznie zaś zgromadzony lud - Bogurodzicę. [...] Dodajmy, że przez całe to stulecie pieśń ta nierozzerwalnie jest związana z dynastią Jagiellonów i wszystkimi wówczas ważnymi wypadkami czy zdarzeniami państwowymi (koronacje, bitwy, sejmy). [...] Długosz określił ją wyróżniającym tytułem: „*patrium carmen*” [a więc: pieśń ojczysta]. [...] Była hejnałem (pieśnią poranną) żołnierstwa polskiego, pieśnią przedbitewną, ale i zarazem pieśnią uroczystą, ceremonialną w ważnych chwilach życia publiczno-obywatelskiego.

Źródło: Marian Przedpełski, *Bogurodzica i inne pieśni polskie do końca XVIII wieku*, „Biezuńskie Zeszyty Historyczne” 1997, z. 11, s. 5-11.

Polecenie 2

Uzasadnij, dlaczego *Bogurodzicę* określano tytułem „*carmen patrium*”.

Audiobook 2

Polecenie 1

Zapoznaj się z treścią audiobooka i napisz, co świadczy o popularności *Bogurodzicy*.

Źródło: Marian Przedpełski, „*Bogurodzica*” i inne pieśni polskie do końca XVIII w., „Biezuńskie Zeszyty Historyczne” 1997, nr 11.

Polecenie 2

Uzasadnij, że utwór jako *carmen patrium*, czyli pieśń ojczysta, kojarzy się z ważnymi dla wspólnoty narodowej wydarzeniami.

” *Bogurodzica*

Bogurodzica dziewica, [Bogiem sławiena](#) Maryja,
[U twego syna Gospodzina](#) Matko [zwolena](#), Maryja!
[Zyszczy](#) nam, [spuści](#) nam.
[Kyrieleison](#).

[Twego dzieła](#) Krzciciela, [bożycze](#),
Usłysz głosy, napełń myśli człowiecze.
Słysz [modlitwę](#), [jaż](#) nosimy,

A dać raczy, jegoż prosimy.
A na świecie [zbożny pobyt](#),
Po żywocie [rajski przebyt](#).
Kyrieleison.

Źródło: *Bogurodzica*.

Ćwiczenie 1

Wypisz cechy Marii przedstawione w pieśni.

Ćwiczenie 2

Wskaż adresatów próśb formułowanych w *Bogurodzicy*. Czego te prośby dotyczą?

Dla nauczyciela

Autor: Marta Kulikowska

Przedmiot: Język polski

Temat: *Bogurodzica* jako pieśń ojczysta

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;

5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

11) rozumie pojęcie motywu literackiego i toposu, rozpoznaje podstawowe motywy i toposy oraz dostrzega żywotność motywów biblijnych i antycznych w utworach literackich; określa ich rolę w tworzeniu znaczeń uniwersalnych;

13) porównuje utwory literackie lub ich fragmenty, dostrzega kontynuacje i nawiązania w porównywanych utworach, określa cechy wspólne i różne;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

2) analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację;

II. Kształcenie językowe.

2. Zróżnicowanie języka. Uczeń:

1) rozróżnia pojęcie stylu i stylizacji, rozumie ich znaczenie w tekście;

6) rozpoznaje rodzaje stylizacji (archaizacja, dialektyzacja, kolokwializacja, stylizacja środowiskowa, biblijna, mitologiczna itp.) oraz określa ich funkcje w tekście;

III. Tworzenie wypowiedzi.

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

IV. Samokształcenie.

1. rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;

9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Lektura obowiązkowa

6) Bogurodzica; Lament świętokrzyski (fragmenty); Legenda o św. Aleksym (fragmenty);
Rozmowa Mistrza Polikarpa ze Śmiercią (fragmenty);

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne. Uczeń:

- przeanalizuje patriotyczny kontekst funkcjonowania *Bogurodzicy* w kulturze na przestrzeni epok;
- wyjaśni, dlaczego *Bogurodzicę* nazwano pieśnią ojczystą;
- omówi znaczenie *Bogurodzicy* w kulturze na przestrzeni epok.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- mapa myśli.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;

- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel prosi uczniów o zapoznanie się z utworem *Bogurodzica* oraz wyjaśnieniami trudnych wyrazów (sekcja „Przeczytaj”). Uczniowie przygotowują się do dyskusji na temat szczególnego znaczenia *Bogurodzicy* w kulturze polskiej.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji oraz cele zajęć, omawiając lub ustalając razem z uczniami kryteria sukcesu.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie odsłuchują audiobook nr 1 i 2.
Nauczyciel dzieli uczniów na grupy, które opracowują definicję tekstu określanego mianem: pieśń ojczysta. Każda grupa przedstawia własną definicję, uczniowie wspólnie ją dopracowują. Następnie konstruują linię chronologiczną, na podstawie treści audiobooków, zaznaczają ważne dla wspólnoty wydarzenia, podczas których śpiewano *Bogurodzicę*.
Nauczyciel zadaje pytanie: Co świadczy o popularności na przestrzeni wieków?
Uczniowie podają przykłady.

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie konstruują notatkę podsumowującą w dowolnej formie (grafnotka, mapa myśli), w której umieszczają argumenty uzasadniające, że *Bogurodzicę* można określić mianem: *carmen patrium*.

Praca domowa:

1. W tekście liczącym 400 wyrazów uzasadnij, że *Bogurodzica* była czynnikiem kształtowania świadomości narodowej i symbolem jednoczącym naród polski.

Materiały pomocnicze:

- R. Mazurkiewicz, *Bogurodzica - między pieśnią i ikoną*, „Znak”, 1983, nr 5-6.
- E. Ostrowska, *Bogurodzica*, [w:] *O artyzmie średniowiecznych zabytków językowych (Bogurodzica. Kazania Świętokrzyskie, „Posłuchajcie, bracia miła”)*, Kraków 1967, s. 7, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” CLIV, Prace Językoznawcze z. 20.

Wskazówki metodyczne

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Audiobook 1” do podsumowania lekcji.

